

ПИТАННЯ
СЛІДЧОЇ ТАКТИКИ
ТА МЕТОДИКИ
РОЗСЛІДУВАННЯ
ЗЛОЧИНІВ

2

ВОПРОСЫ
СЛЕДСТВЕННОЙ
ТАКТИКИ
И МЕТОДИКИ
РАССЛЕДОВАНИЯ
ПРЕСТУПЛЕНИЙ

УДК 343.102

Є. Д. Лук'янчиков
доктор юридичних наук, професор

Національний технічний університет України «КПІ»

Б. Є. Лук'янчиков
кандидат юридичних наук, доцент

Національна академія внутрішніх справ

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Стаття присвячена аналізу наукових підходів до формування визначення слідчих (розшукових) дій та їх складової частини, що в новому КПК України набули назву негласних через особливий порядок підготовки та проведення. Досліджуються підстави їх систематизації та критерії класифікація відповідно до чинного КПК України, проводиться розмежування з оперативно-розшуковими заходами.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зниженням активності законослухняних громадян у сприянні правоохоронним органам у боротьбі із злочинністю. Навіть у тих випадках, коли такі особи володіють значущою для розслідування інформацією, вони не поспішають надавати її правоохоронним органам. Непоодинокі випадки, коли навіть заручники після їх визволення зусиллями правоохоронних органів, відмовляються подавати заяву про злочин, вчинений щодо них [1, с. 26–32].

За таких об'єктивних умов відбувалася підготовка нового Кримінального процесуального кодексу України. Здійснювалися пошуки адекватних засобів протидії організованим та корумпованим злочин-

ності, вивчався позитивний світовий досвід виявлення та викриття замаскованих небезпечних злочинів, що сприяло законодавчому закріпленню нових засобів отримання інформації та формування доказів у кримінальному провадженні. У новому КПК України зазначені засоби пізнавальної діяльності представлені у вигляді інституту негласних слідчих (розшукових) дій. Законодавцем здійснено спробу сформулювати визначення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, але вони не розкривають їх основні визначальні ознаки. Це викликає дискусії науковців і практиків щодо їх розуміння, створює певні складнощі в процесі застосування. Поглиблене дослідження інституту негласних слідчих (розшукових) дій, як засобів пізнавальної діяльності з розкриття злочинів потребує з'ясування їх пізнавальної природи і процесуального значення, що обумовлює актуальність розглядуваних питань.

Інститут негласних слідчих (розшукових) дій як засобів пізнавальної діяльності з розслідування злочинів привернув увагу таких науковців, як: В. Д. Берназ, С. О. Гриненко, О. М. Дроздов, В. А. Колесник, С. С. Кудінов, Д. Й. Никифорчук, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, В. М. Тertiшник, Л. Д. Удалова, Р. М. Шехавцов, М. Є. Шумило та ін. Ними висвітлюється поняття, правова природа, система негласних слідчих (розшукових) дій та їх співвідношення з оперативно-розшуковими заходами. Проте низка питань залишається не вирішеними, потребує додаткового дослідження та обґрунтування. В зв'язку з цим виникла потреба проаналізувати проблемні питання, які виникають в процесі реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України у правозастосовній практиці щодо поняття негласних слідчих (розшукових) дій та їх місця в системі засобів формування судових доказів у кримінальному провадженні.

Основним засобом інформаційного забезпечення процесу доказування у кримінальному провадженні є слідчі дії. Процес їх формування і визнання триває не одне десятиліття. Науковці по різному підходять до їх визначення. Певний час це обумовлювалося відсутністю їх визначення в нормах КПК України. В процесі тривалої дискусії під слідчими діями запропоновано розуміти передбачену кримінально-процесуальним законом і забезпечену державним примусом сукупність операцій і прийомів, котрі здійснюються при розслідуванні злочинів для виявлення, фіксації та перевірки фактичних даних, які мають значення доказів у кримінальній справі [2, с. 3–11].

Кожна слідча дія може розглядатися як специфічна сукупність пізнавальних прийомів виявлення та відображення доказової інформації певного виду. Аналізуючи поняття слідчих дій, А. Я. Дубинський наголошує на тому, що вони здійснюються відповідно до визначених процедурних вимог [3, с. 215]. Деякі автори не проводять розмежування між процесуальними та слідчими діями, а інколи їх міркування мають суперечливий характер. Так, М. І. Бажанов вірно, на нашу думку, відносить до слідчих дій ті, які проводяться в кримінальному провадженні з метою збирання та закріплення доказів, але до запропонованого переліку включає притягнення особи як обвинуваченого, обрання запобіжного заходу, визнання особи потерпілим, цивільним позивачем, притягнення особи як цивільного відповідача. Зазначені дії, без сумніву, належать до процесуальних, але мета їх застосування відрізняється від мети слідчих дій [4, с. 202–203].

Певні кроки на шляху врегулювання даного питання зроблено у новому КПК України. Під слідчими (розшуковими) діями розуміють ті, що спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні (ст. 223 КПК). Різновидом зазначених дій є негласні слідчі (розшукові) дії, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за визначеними законом випадками (ст. 246 КПК).

У наведеному визначенні наголошується на спрямованість цих дій — отримання (збирання) нових доказів або перевірку вже отриманих доказів. За межами визначення лишаються інші визначальні ознаки, за якими процесуальна дія може бути віднесена до слідчих. На дану обставину звертають увагу науковці та зазначають, що слідчі дії характеризуються певними ознаками, які дозволяють відмежувати їх від інших процесуальних дій: а) мають пізнавальну спрямованість на отримання, фіксацію або перевірку доказів; б) істотно зачіпають права та законні інтереси осіб, а тому деякі із них потребують погодження з прокурором або отримання дозволу слідчого судді; в) порядок проведення закріплений у кримінальному процесуальному законі; г) в необхідних випадках забезпечуються державним примусом [5, с. 365]. Для негласних слідчих (розшукових) дій, окрім наведених, визначальною ознакою є їх неочевидність, скритність (прихованість) від осіб, які в них не беруть участь, у тому числі й від співробітників слідчих і оперативних підрозділів, але передусім від об'єктів, відносно яких вони проводяться [6, с. 7].

Піклуючись про забезпечення прав та законних інтересів особи у кримінальному провадженні, законодавець допускає можливість застосування негласних слідчих (розшукових) дій щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, якщо відомості про них та особу, яка їх вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (ч. 2 ст. 246 КПК). У наведеному у цій частині переліку слідчих (розшукових) дій не вказується на зняття інформації з електронних інформаційних систем (ч. 2 ст. 264 КПК) та установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК). У зв'язку із цим можна дійти висновку про можливість їх застосування щодо злочинів, які не відносяться до тяжких або особливо тяжких.

На підставі розглянутого слід зазначити, що негласні слідчі (розшукові) дії — це різновид слідчих (розшукових) дій, порядок проведення яких закріплений у процесуальному законі, мають пізнавальну спрямованість, істотно зачіпають права та законні інтереси осіб, в необхідних випадках забезпечуються державним примусом і проводяться приховано від осіб, які не беруть участь у конкретному кримінальному провадженні.

Зважаючи на особливий порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, окремі науковці вважають, що КПК України доповнено засобами «оперативно-розшукового характеру» [7, с. 23]. На жаль, автори не показують, що слід розуміти під засобами такого характеру. За пізнавальними прийомами отримання інформації слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи мають багато спільного, оскільки іншого не може бути. Як в кримінально-процесуальній, так і в оперативно-розшуковій діяльності з давніх часів інформацію отримують з матеріальних відображень під час огляду речей, а також від людей в процесі спілкування з ними. В кримінальному процесі передбачені різні види огляду, допиту. Подібні засоби отримання інформації передбачені і в оперативно-розшуковій діяльності (оперативний огляд різних видів, оперативне опитування тощо). Проте, ніколи ніхто не казав, що в КПК закріплено засоби оперативно-розшукової діяльності. Подібний підхід має бути при висвітленні правової природи негласних слідчих (розшукових) дій. Їх не можна називати оперативно-розшуковими заходами, оскільки вони мають іншу правову природу. Порядок їх проведення закріплено у відповідних статтях КПК України, а не Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Аналізуючи дане питання, А. О. Полтавський зазначає, що «оперативно-розшукова діяльність не була процесуальною діяльністю, а

відповідно до цього отриману за її допомогою інформацію, наприклад щодо особи, причетної до вчинення злочину, необхідно було «легалізувати» в порядку, визначеному діючим на той час кримінально-процесуальним законом» [8, с. 108].

Дійсно, розкриття злочинів забезпечується двома видами діяльності — кримінально-процесуальною і оперативно-розшуковою. Кожна з них здійснюється передбаченими законом пізнавальними засобами. Незважаючи на їх схожість за пізнавальними можливостями в отриманні інформації, вони регулюються різними нормативними документами. Підстави і порядок проведення слідчих (розшукових) дій регулюються нормами Кримінального процесуального кодексу, а оперативно-розшукових заходів — Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Тому не зовсім точно казати про закріплення в КПК оперативно-розшукових заходів. Негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих дій як засобів формування судових доказів у кримінальному провадженні. За правовою природою вони є кримінально-процесуальними діями, процесуальна форма провадження яких відрізняється від порядку провадження оперативно-розшукових заходів.

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій допускається тільки у конкретному кримінальному провадженні. Переважна їх більшість проводиться з дозволу слідчого судді за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором. Виняток складає контроль за вчиненням злочину (ч. 4 ст. 246 та ч. 7 ст. 271 КПК) та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ч. 2 ст. 272 КПК).

Зважаючи на специфічний характер негласних слідчих (розшукових) дій і необхідність збереження відомостей про них в таємниці від осіб, які не мають безпосереднього відношення до розслідування, розгляд клопотань про їх проведення віднесено до повноважень слідчого судді, яким у даному разі може бути голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган розслідування (ст. 247 КПК).

Законодавець встановлює обмежені строки для розгляду такого клопотання (протягом шести годин з моменту його отримання) та передбачає обов'язкову участь у розгляді особи, яка його подала (ч. 1 ст. 248). Деякі автори вважають, що за результатами розгляду

клопотання слідчий суддя дає дозвіл на втручання у приватне спілкування або відмовляє в такому дозволі [9, с. 61–62].

На нашу думку, точніше казати про отримання дозволу на проведення конкретної негласної слідчої (розшукової) дії. Такий висновок можна зробити із аналізу змісту окремих статей КПК. Про це йдеться в ст. 248 КПК де зазначається, що слідчий суддя розглядає клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, а не втручання в приватне спілкування.

Зважаючи на ситуаційний характер розслідування законодавець передбачив можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій до постановлення ухвали слідчого судді. Такі випадки визначаються як виняткові невідкладні і пов'язані із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину (ст. 250 КПК). Далі зазначається, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді у *випадках, передбачених цим Кодексом*, за рішенням слідчого, узгодженим з прокурором, або прокурором (виділено — нами). Постає питання про те, що слід розуміти під «випадками, передбаченими цим Кодексом». В коментарі до КПК ними вважають випадки, пов'язані з врятуванням життя людей, запобіганням вчиненню тяжкого та особливо тяжкого злочину ... [10, с. 518]. За такого розуміння передбачених випадків можна зробити висновок, що у невідкладному порядку допускається проводити усі негласні слідчі (розшукові) дії, що відповідає потребам практики у виявленні та розкритті тяжких та особливо тяжких злочинів.

Ознайомлення із змістом конкретних норм, що регулюють порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, спонукає до певних сумнівів. Про можливість розпочати слідчу дію до постановлення ухвали слідчого судді йдеться у ч. 4 ст. 268 установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу та у ч. 3 ст. 269 спостереження за особою, річчю або місцем. Чи можна починати проводити інші слідчі дії, якщо про це не вказано у конкретній статті КПК? Якщо положення ст. 250 КПК є загальними для усіх негласних слідчих (розшукових) дій, ч. 4 ст. 268 та ч. 3 ст. 269 доцільно вилучити, щоб уникнути неоднозначних тлумачень про можливість проведення усіх таких дій до постановлення ухвали слідчого судді.

Деякі науковці пропонують розглядати приводи та підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій. При цьому проводиться паралель між негласними слідчими (розшуковими) діями та

оперативно-розшуковими заходами. Під приводами вони розуміють передбачені законом або нормативними актами фактичні дані, які надійшли від джерел (гласних або негласних), оформлені документально та містять відомості про підставу для проведення негласних слідчих (розшукових) дій [11, с. 8]. На нашу думку, автори допускають змішування приводів та підстав, які на достатньому рівні розроблені науковцями в галузі кримінального процесу щодо стадії порушення кримінальної справи. Під приводами для прийняття рішення про порушення справи розуміють передбачене законом джерело інформації, з якого уповноважені органи дізнаються про вчинений злочин або такий, що вчиняється чи готується; іншими словами — це джерело відомостей про злочин. Підставою для порушення справи розглядають достатні дані, які вказують на наявність ознак злочину [12, с. 183–190].

В ст. 6 Закону України «Про ОРД» також мова йде про підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності, а не застосування окремого оперативно-розшукового заходу. Тобто і в кримінальному процесі і в оперативно-розшуковій діяльності приводи і підстави розглядаються щодо початку відповідної діяльності, а не проведення окремих слідчих (розшукових) дій або оперативно-розшукових заходів. Для проведення негласних слідчих (розшукових) дій потрібні дійсно відповідні підстави, під якими слід розуміти фактичні дані, що вказують на необхідність застосування саме даної, а не будь-якої іншої слідчої дії для вирішення конкретного завдання кримінального провадження. Ці дані мають свідчити про те, що проведення інших слідчих дій, зокрема гласних, виконати завдання кримінального провадження (отримати відомості про злочин та особу, яка його вчинила) неможливо (ч. 2 ст. 246 КПК). Неможливість отримання інформації про обставини конкретного злочину, про що зазначається у даній статті КПК може розглядатися, як привід для проведення негласної слідчої дії.

Розглянувши сутність і правову природу негласних слідчих (розшукових) дій, необхідно звернути увагу на їх систематизацію. Відомості про даний інститут слідчих (розшукових) дій містяться в главі 21 КПК України. Вона складається з трьох підрозділів. У першому викладені загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії. У загальному вигляді законодавець визначає випадки і умови, за яких можуть проводитися негласні слідчі (розшукові) дії: а) відомості про злочин і особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб; б) злочин відноситься до категорії тяжких або особливо тяжких; в) проводяться виключно у кримінальному провадженні; г) прово-

дяться на підставі ухвали слідчого судді, за винятком: а) контроль за вчиненням злочину виключно за рішенням прокурора (ч. 4 ст. 246 КПК); б) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування або постанови прокурора (ч. 2 ст. 272 КПК).

Другий підрозділ глави має назву «Втручання у приватне спілкування». Аналіз норм цього розділу показує, що одна їх частина присвячена загальним положенням проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а тому їх доцільніше було б розмістити у першому підрозділі. Це стосується загальних положень про втручання у приватне спілкування, збереження отриманої інформації в процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій, дослідження інформації, отриманої під час застосування технічних засобів.

Назва даного підрозділу не повною мірою розкриває логіку даної глави, що присвячена негласним слідчим (розшуковим) діям. Під втручанням у приватне спілкування розглядають доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним (ч. 4 ст. 258 КПК). Невтручання у приватне спілкування слід розглядати як реалізацію таких основоположних засад як: невторгання у приватне життя (ст. 15 КПК); таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31 Конституції України); невторгання в особисте і сімейне життя (ст. 32 Конституції України).

Втручання у приватне спілкування полягає в отриманні доступу до інформації, що передається у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу, без відома цих осіб. Фізичними умовами, що можуть забезпечувати захист від втручання у приватне спілкування є обрані особами місце та час його здійснення, форма спілкування (вербальна, конклюдентна, письмова, графічна), форма обміну інформацією (безпосередня або опосередкована (листами, бандеролями, посылками, поштовими контейнерами, переказами, телеграмами, іншими матеріальними носіями передання інформації між особами)), технічні засоби провідного та безпроводного зв'язку та засоби писемності, створення графічних зображень, кодування інформації та її збереження тощо.

Законодавець визначає різновиди втручання у приватне спілкування, до яких відносить такі негласні слідчі (розшукові) дії як: 1) аудіо-, відеоконтроль особи; 2) арешт, огляд і виїмка кореспон-

денції; 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ч. 4 ст. 258 КПК).

У цьому зв'язку постає питання про можливість втручання у приватне спілкування під час проведення інших негласних слідчих (розшукових) дій. Важко уявити якусь із негласних слідчих (розшукових) дій, щоб вона повністю виключала можливість втручанням у приватне спілкування. Для прикладу візьмемо першу за порядком негласну слідчу (розшукову) дію, що віднесена до інших — обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК). Під час обстеження житла чи іншого володіння особи слідчий або інші особи за його дорученням ознайомлюються з обстановкою таких приміщень, документів, предметів тощо. Чи можливо вважати такі дії невтручанням у приватне спілкування? Відповідь є очевидною. За певних умов будь-яка слідча (розшукова) дія може бути пов'язана із втручанням у приватне спілкування особи, оскільки це необхідно для отримання інформації для встановлення обставин кримінального правопорушення засобами і у спосіб, що визначені чинним КПК. У зв'язку з цим, важко назвати підстави для виділення цих двох груп негласних слідчих (розшукових) дій, а спроби науковців обґрунтувати такий розподіл законодавцем виглядають недостатньо переконливими. Вони зазначають, що до першого блоку відносяться дії, спрямовані головним чином на пошук та отримання з різних джерел відомостей інформаційного призначення, які передбачені КПК України § 2 «Втручання у приватне спілкування». До другого блоку відносяться дії, які згідно з § 3 «Інші види негласних слідчих (розшукових) дій» указанного вище закону спрямовані переважно на виявлення і фіксацію фактичних даних про конкретні злочинні дії, що вчиняються окремими особами та групами, для розслідування злочинів, а також на встановлення й затримання злочинців, що переховуються [11, с. 41].

На жаль, автори не показують, що слід розуміти під відомостями інформаційного призначення. В науковій літературі відомості ототожнюють з фактичними даними та інформацією і розглядають як окремі куски події кримінального правопорушення, які звикли називати фактами [13, с. 21–22]. Визначити, які слідчі дії першого блоку не можуть використовуватися для виявлення та фіксації фактичних даних про конкретні злочинні дії, що вчиняються окремими особами та групами, для розслідування злочинів, а також на встановлення й затримання злочинців, що переховуються, неможливо. Усі слідчі дії проводяться для

отримання відомостей про злочин та особу, що його вчинила. Вважаємо за доцільне главу 21 поділити не на три, а на два підрозділи. У першому викласти загальні положення, у тому числі і ті, що сьогодні зустрічаються в інших підрозділах. Другий підрозділ має містити відомості про конкретні негласні слідчі (розшукові) дії та порядок їх проведення, що сприятиме однозначності їх розуміння в теорії і практиці.

Відсутність визначеного переліку негласних слідчих (розшукових) дій в КПК призводить до того, що серед науковців не сформовано єдиного погляду щодо віднесення передбачених в цій главі процесуальних дій і загальних положень до слідчих (розшукових) дій.

Коли мова іде про негласні слідчі (розшукові) дії, що включені до підрозділу «втручання у приватне спілкування», усі автори однозначно називають такі слідчі дії: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК).

Дещо інакше вирішується питання щодо віднесення тих або інших процесуальних дій до інших видів негласних слідчих (розшукових) дій, а деякі автори не виявляють послідовності у їх визначенні. Так, у коментарі до ст. 246 КПК України до негласних слідчих (розшукових) дій відносять лише ті, що містяться в її ч. 2. Тобто, до слідчих дій не відносять установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу. В той же час у коментарі до ст. 268 зазначається, що її частина перша надає можливість проведення негласної слідчої (розшукової) дії спрямованої на установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (мобільного терміналу систем зв'язку та інших радіо випромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, тобто мобільного телефону [14, с. 533–535; 588–589]. Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу не відносять до слідчих дій і інші автори [15, с. 98]. В той же час, В. Ю. Шепітько відносить до негласних слідчих (розшукових) дій використання конфіденційного співробітництва [16, с. 186–191]. Інші автори кажуть, що дана стаття містить унормування загальних умов використання конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Порядок та тактика встановлення конфіденційного співробітництва визначаються законодавством України в сфері оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності [14, с. 601].

Подібне ставлення науковців до даного способу отримання інформації виходить із положень ст. 246 КПК України, де наводиться перелік процесуальних засобів отримання інформації, що відносяться до негласних слідчих (розшукових) дій і до нього не включаються установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу та використання конфіденційного співробітництва.

З іншого боку, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є інструментом пізнавальної діяльності з розслідування. Воно характеризується ознаками, що притаманні негласним слідчим (розшуковим) діям: проводиться на підставі ухвали слідчого судді; метою його проведення є встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження. В частині першій даної статті безпосередньо наголошується, що установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є негласною слідчою (розшуковою) дією.

Проведення цієї дії дозволяє вирішити розшукове завдання із встановлення факту знаходження у певному місці та часі конкретної особи, якій належить та (або) знаходиться у користуванні радіоелектронний засіб та інший радіо випромінювальний пристрій, активований у мережі оператора рухомого (мобільного) зв'язку. Вирішенню цього завдання сприяють положення ч. 3 ст. 34, п. 7 ч. 2 та ч. 4 ст. 39 Закону України «Про телекомунікації», відповідно до якого оператори телекомунікацій зобов'язані зберігати записи про надані телекомунікаційні послуги протягом строку позовної давності, визначеного законом, та надавати інформацію про надані телекомунікаційні послуги в порядку, встановленому законом [17].

На завершення слід зазначити, що визнання процесуальної природи негласних слідчих (розшукових) дій та подальша їх систематизація за науково обґрунтованими підставами сприятиме одноставному їх розумінню, відмежуванню від оперативно-розшукових заходів та застосуванню в практиці розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, що вчиняються з використанням замаскованих і прихованих способів, у тому числі й організованими злочинними групами та організаціями.

Список використаних джерел

1. *Бахин В. П.* Приемы и средства борьбы с преступностью (Соотношение потребностей и возможностей) / *В. П. Бахин, А. В. Ищенко* // Актуальные проблемы организации расследования преступлений. — Одесса, 1996. — С. 26–32.

2. *Быховский И. Е.* Об актуальных вопросах совершенствования процессуальной регламентации следственных действий / *И. Е. Быховский* // Актуальные проблемы совершенствования производства следственных действий. — Ташкент, 1982. — С. 3–11.
3. *Дубинский А. Я.* Производство предварительного расследования органами внутренних дел / *А. Я. Дубинский* // Вибрані твори. — К.: Центр учб. літ., 2014. — С. 169–257.
4. *Советский* уголовный процессС. — К., 1983. — 440 с.
5. *Кримінальний процес: підручник* / *Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц* та ін.; за ред. В. Я. Тація та ін. — Х.: Право, 2013. — 824 с.
6. *Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні: [навч. -практ. посібник]* / *С. С. Кудінов, Р. М. Шехавцов, О. М. Дроздов, С. О. Гриненко.* — Х.: «Оберіг», 2013. — 344 с.
7. *Даньшин М. В.* Практичне значення встановлення між предметних зв'язків криміналістики з науками кримінально-правового циклу / *М. В. Даньшин* // Криміналістика і судебна експертиза: межвід. наук.-метод. зб. / КНДІСЕ МЮ України. — К., 2014. — Вып. 59. — С. 19–26.
8. *Полтавський А. О.* Проблемні питання правової регламентації функціонування системи криміналістичної реєстрації Кримінальним процесуальним кодексом України: шляхи удосконалення / *А. О. Полтавський* // Криміналістика і судебна експертиза: міжвід. наук.-метод. зб. / КНДІСЕ МЮ України. — К., 2014. — Вып. 59. — С. 107–114.
9. *Єськов С. Є.* Еволюція судового контролю за законністю й обґрунтованістю втручання у приватне спілкування в новому КПК України / *С. Є. Єськов* // Криміналістичне провадження: новації процесуальної теорії та криміналістичної практики: матеріали між нар. наук.-практ. конф., 18–19 квітня 2013 р. — Сімферополь: ДІАЙП, 2013. — С. 61–62.
10. *Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар / відповід. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко.* — Х.: Одісей, 2013. — 1104 с.
11. *Негласні слідчі (розшукові) дії: курс лекцій* / [Д. Й. Никифорчук, С. І. Ніколаюк, В. В. Поливода та ін.]; за заг. ред. Д. Й. Никифорчука. — К.: НАВС, 2012. — 124 с.
12. *Кримінальний процес України: [підручник]* / за ред. Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної. — Харків: Право, 2010. — 608 с.
13. *Ильченко Ю. И.* О процессе формирования внутреннего убеждения следователя / *Ю. И. Ильченко* // Проблемы совершенствования тактики и методики расследования преступлений. — Иркутск, 1980. — С. 21–22.
14. *Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила.* — К.: Юстініан, 2012. — 1224 с.

15. *Оперативно-розшукова діяльність та негласні слідчі (розшукові) дії у схемах: посібник / [Никифорчук Д. Й., Зима Л. М., Тарасенко О. С. та ін.]. — К.: НАВС, 2012. — 156 с.*
16. *Шепитько В. Ю. Тенденции криминалистики и некоторые новеллы уголовного процесса / В. Ю. Шепитько // Криміналістичне провадження: новації процесуальної теорії та криміналістичної практики: матеріали між нар. наук.-практ. конф., 18–19 квітня 2013 року. — Сімферополь: ДДАЙП, 2013. — С. 165–167.*
17. *Про телекомунікації: закон України від 18 листопада 2003 року № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 12. — Ст. 155.*

СТАНОВЛЕНИЕ ИНСТИТУТА НЕГЛАСНЫХ СЛЕДСТВЕННЫХ (РОЗЫСКНЫХ) ДЕЙСТВИЙ

*Е. Д. Лукьянчиков
Б. Е. Лукьянчиков*

Статья посвящена анализу научных подходов к формированию определения следственных действий. Отмечается, что институт следственных действий продолжительное время привлекает внимание ученых и практиков. В результате дискуссий и обсуждений данного вопроса на конференциях и страницах научных изданий удалось сформулировать понятие следственных действий, в котором раскрываются их основные черты и показано отличие от иных процессуальных действий, как средств познавательной деятельности по раскрытию преступлений. Особое внимание обращено на формирование нового института средств познавательной деятельности в процессе досудебного расследования. Долгое время раскрытие преступлений, в первую очередь тех, что совершались в условиях неочевидности, организованными группами, тайными, замаскированными способами, обеспечивалось согласованными действиями следственных и оперативных органов. Неизменным оставался вопрос об организации взаимодействия между ними, легализации сведений, полученных в процессе проведения оперативно-розыскных мероприятий, возможности использования их в процессе доказывания в уголовном производстве. В процессе подготовки УПК Украины изучался зарубежный опыт регулирования данного вопроса и практика правоохранительных органов по применению специальных средств познавательной деятельности в раскрытии наиболее опасных преступлений. Результатом такой работы стало то, что УПК Украины пополнился новыми средствами выявления и собирания информации о преступлении — негласными следственными (розыскными) действиями. Примечательным является то, что законодатель ограничивает сферу использования данных средств формирования доказательств. Они могут проводиться только для раскрытия тяжких и особо тяжких преступлений и в тех случаях, когда информацию о преступлении и лице, которое его совершило, иным способом невозможно и, как правило, на основании определения следственного судьи. Подчеркивается, что, несмотря на особенности познавательных приемов при их производстве и схожесть с одноименными оперативно-розыскными мероприятиями, данные следственные действия имеют иную правовую природу, а

результаты их применения являются доказательствами в уголовном производстве. Обосновываются предложения по изменению структуры соответствующей главы УПК Украины, которая посвящена регулированию института негласных следственных (розыскных) действий. В первом её подразделе, в статье об общих положениях, необходимо указать, какие действия относятся к негласным следственным (розыскным) и изложить их перечень. Отсутствие такого перечня сегодня приводит к различному толкованию при отнесении отдельных процессуальных действий к негласным следственным (розыскным) действиям.

FORMATION OF THE NON-PUBLIC INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS' INSTITUTE

E. D. Lukianchikov

B. E. Lukianchikov

The article is devoted to the analyses of the scientific approach to create the definition of investigative actions. It is indicated that the investigative actions' institute calls attention the scientists and the experts a great while. The discussions concerning this question during the conferences and in the scientific articles result the creation of the definition of investigative actions, the describing its principal characteristics and the difference from the other proceeding actions as cognitive actions means concerning the solving the crimes. It is called attention to the creation of the new institute of cognitive activity means during the prejudicial inquiry. A great while the solving of the crimes perpetrated in the conditions of the no obviousness by the organized groups by masked means has been made because of coordinated actions of the investigators and the detectives. The question concerning the cooperation between them, the legalization of the information received during the special investigation activities, the possibility to use it as evidences in the criminal proceeding remains opened. During the preparation of the Ukraine Criminal Procedure Code the foreign experience concerning the regulation of this question and the law enforcement authority's practice to apply special cognitive activities means in the solving of the virulent crimes was studied. As a result of this work the Ukraine Criminal Procedure Code is completed by the new means of the collecting of the information as non-public investigative (search) actions. The legislator restricts the use field of the creation evidences' means. It can be used only for the solving of the virulent crimes in the cases when the information can't be received by other means, as a rule, according to the investigating judge's decision. It is stressed that in spite of the cognitive means' particularities and the similarity with the special search actions, these investigative actions have the other legal nature, the results of their appliance are the evidences in the criminal proceeding. It is justified the proposals for the alteration of the structure in the chapter Ukraine Criminal Procedure Code devoted to the regulation of the non-public investigative (search) actions' institute. It is necessary to indicate which actions are the non-public investigative (search) actions and to dress the list. Today the non-existence of this list results the different interpretation when some proceeding actions are adopted as non-public investigative (search) actions.